

בעל העקידה

מתורתו של רבינו רבי יצחק עדאמה זיע"א

מחבר ספר "עקידת יצחק"

גיליון ה' – פרשת חיי שרה תשפ"ו

מהדורת אלוף

ביאור ענין שליחות אליעזר למצוא אשה ליצחק

הכוונה שבאמת יוכל להוציא את יצחק לשם, אלא רק יאמר באופן שהם יבינו שיצחק יכול לצאת לקחת אשה אחרת, לזה אמר 'רק את בני לא תשב שמה', כלומר שאיני מתיר לך לעשות כן, אלא רק לומר להם כן.

בכך מיושבות שתי הקושיות הנוספות, ששאלת אליעזר לא היתה כיצד יתנהג אם הם לא ירצו לשלוח, אלא שאל שיתכן שתנאי זה יגרם להם שלא ירצו לבא, ואברהם השיב לו שהוא יוכל לומר להם שהוא נקי מהשבועה, אבל באמת לא יוציא את יצחק לשם, לכך רק כאן הוצרך אברהם להדגיש זאת שלא יוציא את יצחק לשם, וכשאליועזר בא אליהם לא חזר על כך שלא יוציא את יצחק לשם, לפי שלא רצה לגרום שלא ירצו לבא אליו.

מזה למד אליעזר שיש לו לעשות כל טעדי כדי לגרום להם שהאשה תבא אל יצחק, לפי שלא היתה אפשרות להוציא את יצחק, וכן לא היתה אפשרות שיצחק ישא אשה מבנות כנען, לכך אף שבאמת אברהם לא ציווהו שיביא דוקא ממשפחתו, אבל כשראה אליעזר שהצליח ה' דרכו והנערה היא ממשפחת אברהם, סבר שעדיף לו לספר להם שאברהם ציווה אותו לקחת אשה ממשפחתו להראות בכך את גודל מעלתו, שלא בא סתם לחפש אשה שאינה כנענית, אלא שרצה דוקא ממשפחה זו לרוב מעלתה, ומה שפתח אליעזר לומר 'ותלך שרה אשת אדני בן לאדוני אחרי זקנתה', הוא לומר שכבר באותה שעה שנוול יצחק דאג לו אברהם שישא אשה ממשפחתו, ומיושבות הקושיות התשיעית והעשירית.

אליעזר ידע שכדי למצוא אשה הראויה ליצחק, צריך השגחה פרטית ומיוחדת מאת ה', לכך ביקש מאת ה' שיעליו דרכו, והוסיף לבקש שיראה לו ה' את וסימן שאכן ה' משגיח דרכו, לזה רצה לבחון אם יהיו לה שתי מעלות הנצרכות לאשת חיל: א. דעת והבנה נכונה של המציאות. ב. זריזות וחריצות לעשות מה שצריך לעשות, ובחינה זו תהא על ידי שהוא יעמוד על עין המים, שהוא יכול לשתות לבדו, ואף על פי כן יבקש מהנערה להשקותו, ששאר הנשים כשישמעו בקשה כזו, ישאלו מיד מדוע אינו יכול לשתות בטובה ביותר, ואם היא תמרה להשקותו בלא לשאול, הרי זה מראה על זריזות המעשים, ואם תוסיף שתשקה גם את הגמלים, הרי זה מוכיח שהבינה שאם הוא מבקש לשתות, כנראה אין באפשרותו לשתות לבד, אם משום חולי או כאב, או אפילו משום עצלות, כל שכן שלא יוכל להשקות את הגמלים, ותבין לבדה להשקות גם את הגמלים, בכך יודע שהיא מעולה בשתי המדות הללו, בדעה ובמעשים. ומיושבות השאלות השישית השביעית והשמינית.

הסיבה שהאריכה התורה בפירוט הסיפור היא כדי לספר על כמותו ופרקותו של אליעזר שהשתדל לקיים את שליחותו ורצונו של אברהם על הצד הטוב ביותר, ולא עשה פעולות בלא מחשבה ותפילה הקודמת להם, אלא כל מעשיו היו מתוך דקדוק והתבוננות כיצד תבא התועלת בצורה הטובה ביותר, ומוזה נלמד גם אנו, לעשות את כל הפעולות המעשיות וצרכי הגוף הנמשלים לעבדים, שיהיו לתועלת לשכל והחלק הרוחני שבאדם שהוא הנמשל לבנים, שכן הוא רצון האדון הבורא.

אמנם דינים ומצוות שהם הוראות המיוחדות לבנים עצמם שהם החלק השכלי שבאדם, כתבה התורה בקצרה וברמזים שדי בהם להבין ההוראות הללו, אבל חלק זה המיוחד לחלק הגופני של האדם, הוצרכה התורה להאריך ולפרט כדי שידע כיצד להתנהג, וזה עומק כוונת חז"ל באמרום 'פה שיחתו של עבדי מתורתן של בנים'.

עקידת יצחק שער כב

עם עוברים ושבים, יותר היה לו לומר, שסימן יהא אם היא תשקה אותו ותשאב גם לגמלים.

ט. מדוע הוצרך אליעזר לספר לבני משפחת רבקה 'ותלך שרה אשת אדוני בן לאדוני אחרי זקנתה', וכי מה השייכות בין ענין זה שנוול לעת זקנה לכך שבא לחפש עבורו אשה, ועוד, שהלא מסתבר שהיה הדבר ידוע ומפורסם ובפרט לבני משפחתו של אברהם.

י. לשם מה סיפר אליעזר לבני משפחתו של רבקה, על מה שהשיבו אברהם, ועל מה שאמר לו שאם לא תרצה לבא זאת ועוד, בסיפורו הוא מזכיר שלש פעמים שאברהם ציווה אותו לקחת מבנות משפחתו, ואילו בציווי אברהם אל אליעזר לא הזכיר כלל ענין משפחתו, אלא רק 'אל ארצי ואל מולדתי תלך'.

יא. מדוע חזרה התורה פעמים רבות על כל סיפור הענין, עד שחלק מהדברים נכפלו ונשלוש והענין עם רבקה שביקש ממנה לשתות והיא הביאה גם לגמלים נכפל ארבע פעמים, בתפילת אליעזר, במה שאירע, בסיפור אליעזר לבני משפחתו שהתפלל, ובסיפור מה שאירע. וכבר עמדו על כך חז"ל (ב"ר ס"ח) ואמרו 'יפה שיחתו של עבדי בתי אבות יותר מתורתן של בנים', אולם עלינו להבין מדוע אכן יפה שיחתו של העבדים יותר מעיקרי התורה שהם ההלכות שפעמים נכתבו רק בקיצור גדול או ברמז בלבד.

ביאור הענין נראה, ששליחות זו שמינה אברהם את אליעזר לחפש אשה לבנו, לא היתה כשהיה יצחק בן ארבעים שנה, אלא היא היתה מיד לאחר שנוול יצחק, שאז חשש אברהם שמא כשיגיע יצחק לגיל הראוי לנישואין כבר לא יהא אברהם בין החיים, ולכן מינה את אליעזר שיהא אפוטרופוס לענין זה לדאוג להביא אשה ליצחק מארץ מולדתו של אברהם. אלא שענין זה נכתב בתורה רק עתה לאחר שהגיע יצחק לגיל ארבעים שנה, שבא לכלל מעשה, ולכן מקדימה התורה 'ואברהם זקן בא בימים' כשהגיע אברהם לזמן שנאמר עליו 'ואברהם שררה זקנים באים בימים', ואז ה' ברך את אברהם בכל שנוול לו בנו יצחק, באותה שעה אמר אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו וציווהו על ענין זה.

בכך מיושבות שלושת הקושיות הראשונות, שנאמר ואברהם זקן בא בימים, ולא נאמר 'זקן מאד', כיון שמדובר על אותו הזמן שהיה בן מאה שנה שנאמר עליו זקן בא בימים, ונאמר וה' ברך את אברהם בכל, לפי שבאותה שעה אכן לא היה חסר ליצחק אשה, שהרי רק עתה נולד, אלא שמכל מקום דאג אברהם שכשיגיע לעת נישואיו יקח אשה מבנות כנען. ולכן לא ציווה את יצחק, ולא סמך על נבואתו, כיון שבאותה שעה שמינה את אליעזר רק נולד יצחק.

כששמע אליעזר את ציווי של אברהם שלא יקח ליצחק אשה מבנות כנען אלא מבנות חרן, חשש שאילו ידעו הבנים שאין להוציא את יצחק אל ארץ אחרת, גם אם תהא אשה שתתחנך עמו, תהא סבורה שאינה מוכרחת לבא אליו, שהרי אינו יכול ליצא לקח אשה אחרת, ולכן היה סבור שעדיף שלא יודיע שאינו יכול להוציא את יצחק, ועל ידי זה האשה שתחפוץ בו תמרה לבא אליו מחשש שיצא ויזהר אשה אחרת, לזה אמר אליעזר 'ואם לא תאבה האשה ללכת אחרי' וגו', שמא תנאי זה יגרם שלא תרצה האשה לבא, והשיב לו אברהם, שאם ירגיש שתנאי זה גורם לה להמנע מלבא אליו, ונקיט משבועתי זאת', כלומר, יהא מותר לך לומר שהשבועה היתה על תנאי שתתחנך לבא, אבל אם אינה רוצה לבא יהא מותר ליצחק לצאת, אבל אין

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כד, א)

פסוק זה פותח את פרשת מציאת זיווגו של יצחק, שאברהם אביו משיב את אליעזר עבדו שלא יקח ליצחק אשה מבנות כנען, ושלה את אליעזר לחפש לו אשה בארם נהרים, וה' הצליח דרכו של אליעזר והביא לו משם את רבקה בת בתואל בן אחיו של אברהם.

בפרשה זו ישנן תמיהות רבות, כשכבר בפסוק הראשון לבדו מתעוררות שתי שאלות, וכדלהלן.

א. הפסוק אומר 'ואברהם זקן בא בימים', ולכאורה כיון שבשעה זו ששלח את אליעזר להביא ליצחק אשה כבר היה יצחק כבן ארבעים שנה, כמבואר בפרשת תולדות (להלן כה) שבשעה שנשא את רבקה היה בן ארבעים שנה, נמצא שאברהם כבר בן מאה וארבעים שנה, ומאחר וכשהיה אברהם בן תשעים ותשע שנים נאמר (לעיל י"א) 'ואברהם ושרה זקנים באים בימים', מדוע לאחר ארבעים שנה נאמר אותו הלשון, כשלכאורה היה צריך לומר 'ואברהם זקן מאד'. ב. מהי השייכות בין מה שה' ברך את אברהם בכל, למה שהוצרך למצוא אשה לבנו יצחק, ולכאורה היה מתאים יותר לומר 'ואברהם זקן בא בימים' ויצחק בנו בן ארבעים שנה ויאמר אל עבדו וכו'.

זאת ועוד, כיצד ניתן לומר שה' ברך את אברהם בכל, בזמן שבנו יצחק כבר בן ארבעים שנה ועדיין לא נשא אשה. ובפרט לפי דברי חז"ל במדרש (ב"ר נ"ג א) שהיו לאברהם הרהורי דברים לאחר העקידה, שאילו היה נשחט לא היה נשאר ממנו זרע, ולכן מיהר לחפש לו אשה, והמבורך בכל אין ראוי לו לחיות עם הרהורים כמו אל.

מלבד שאלות אלו על הפסוק הראשון, יש להקשות עשר קושיות נוספות על עניני פרשה זו, כשחלק מהן הם על הדברים שהיו בין אברהם לאליעזר בתחילת השליחות, ומהן על תפילתו של אליעזר והסימן שקבע לראיה שהיא האשה המיועדת, ומהן עוסקות בדברים שבין אליעזר למשפחתו של רבקה.

ג. מדוע הוצרך אברהם לצוות את אליעזר ולהשיבנו, ולא ציווה כן את יצחק בנו, וכפי שמצינו (להלן כה) שיצחק ציווה את יעקב בנו שלא יקח אשה מבנות כנען.

זאת ועוד, מדוע לא סמך אברהם על יצחק בנו שהרי אף הוא היה נביא כמו אברהם, והיה לו לסמוך עליו שעתה ה' תנחהו, ולא להשליט עליו את אליעזר עבדו.

ד. מדוע תיכף בשעת מינוי השליחות הוצרך אליעזר לשאול מה יהיה אם לא תסכים האשה לבא, היה לו ללכת תיכף לחפש לו אשה, ואם היא לא תסכים לבא, יחזור וישאל את אברהם משלחו מה לעשות.

ה. מדוע רק בתשובתו לאליעזר הוסיף אברהם להזהירו בפירוש שלא יקח את יצחק לשם, ומתחילה לא הזהירו על כך בפירוש, ועוד, מדוע אליעזר לא חזר על אזהרה זו בפני משפחתו של רבקה, כפי שחזר על כל ציווי של אברהם.

ו. מאחר ואליעזר סמך על זכותו של אברהם, וכפי שאמר 'ה' אליי אדוני אברהם' וכן 'ועשה חסד עם אדוני אברהם', מדוע ביקש בצורה של סימנים והוכחות, ולא ביקש בפירוש שה' יסיע בידו להביא ליצחק את האשה הראויה לו.

ז. לשם מה הוסיף אליעזר בתפילתו אל ה' (פסוק י"ג) 'הנה אנכי נצב על עין המים', הלא ידוע שעמד שם, כפי שנאמר (פסוק י"א) 'ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים'.

ח. מדוע קבע אליעזר שאם תאמר 'שתה וגם גמליך אשקה' זה היה הסימן שהיא הראויה ליצחק, הלא לכאורה בדיבור לבד אין ראיה כלל, שהרי כן דרך הנשים להרבות בדיבור